

VAN MELK NAAR VASTE VOEDING

Een praktische gids
voor de zorgverlener

Rolinde Demeyer
Eline Tommelein

 **Medi
course.**

ACADEMIA
PRESS

Uitgeverij Academia Press
Ampla House
Coupure Rechts 88
9000 Gent
België

www.academiapress.com

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 940 146 137 5
D/2019/45/246
NUR 853

Rolinde Demeyer & Eline Tommelein
Van melk naar vaste voeding. Een praktische gids voor de zorgverlener
Gent, Academia Press, 2020, 152 p.

Eerste druk, 2020

Vormgeving cover: Studio Lannoo & Keppie en Keppie
Vormgeving binnenwerk: Studio Lannoo
Zetwerk binnenwerk: Puurprint

© Rolinde Demeyer, Eline Tommelein en Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	7
HOOFDSTUK 1	
VOEDING IN DE EERSTE TWEE LEVENSJAREN	9
1. Inleiding	9
2. Maatschappelijke bedenkingen	12
HOOFDSTUK 2	
DEFINITIES	15
HOOFDSTUK 3	
GROEI, ALGEMENE AANBEVELINGEN EN SPECIFIEKE NUTRIËNTEN	19
1. Groei	19
2. Algemene aanbevelingen	22
3. Specifieke nutriënten: eiwitten	27
4. Specifieke nutriënten: vet	31
– Omega 3-vetzuren	34
5. Specifieke nutriënten: koolhydraten	35
6. Specifieke nutriënten: mineralen en vitaminen – Algemeen	36
7. Specifieke nutriënten: ijzer	36
8. Specifieke nutriënten: zink	38
9. Specifieke nutriënten: vetoplosbare vitaminen	38
10. Specifieke nutriënten: wateroplosbare vitaminen	41
11. Mineralen en vitaminen: samenvattende tabel	42
12. Praktische aanbevelingen	43

HOOFDSTUK 4

MOEDERMELK, KUNSTMELK, GROEIMELK OF VOLLE KOEMELK 49

1. Borstvoeding vs. kunstvoeding 49
2. Melkvoeding voor twaalf maanden 50
3. Melkvoeding na twaalf maanden of volle koemelk 51

HOOFDSTUK 5

HET INTRODUCTIEMOMENT EN NORMAAL VERLOOP 55

1. Wanneer is een kind klaar voor de introductie van vaste voeding? 55
  - Anatomische ontwikkelingen 56
  - Motorische ontwikkelingen 56
  - Fysiologische ontwikkelingen 57
2. Het introductiemoment: wat zeggen de richtlijnen? 59
3. Het verband tussen introductiemoment van vaste voeding en gezondheidsuitkomsten 60
  - Het introductiemoment van vaste voeding en de invloed op antropometrie 62
  - Het introductiemoment van vaste voeding en de invloed op auto-immuunaandoeningen 62
  - Het introductiemoment van vaste voeding en de invloed op voedselallergieën 63
  - Het introductiemoment van vaste voeding en de invloed op infecties 64
4. De normale ontwikkeling van eetgedrag bij een jong kind: biologische, psychologische en omgevingsfactoren 65
  - Biologische factoren 65
  - Psychologische factoren 72
  - Omgevingsfactoren: opvoedstijl en sociale omgeving 75

HOOFDSTUK 6

HOE BIED JE VASTE VOEDING AAN?	81
1. Lepelvoeding	82
– Manier van voeden	82
– Bereiding en samenstelling	83
– Indikking van gepureerde voeding	84
2. Baby-led weaning	86
– Voor- en tegenstanders	87
– Manier van voeden	87
– Bereiding en samenstelling	88
– Wanneer is BLW geen goed idee?	88
3. Verschil tussen lepelvoeding en baby-led weaning: de evidentie	90

HOOFDSTUK 7

WELK TYPE VOEDING ALS VASTE VOEDING?	93
1. Introductieschema's	93
– Te vermijden voeding	94
2. Diversiteit van het voedingspatroon	96
3. Biologische commerciële babyvoeding	97
4. Commerciële voeding voor jonge kinderen	98

HOOFDSTUK 8

BIJZONDERE SITUATIES	101
1. Prematuren	101
2. Reflux en refluxziekte	102
3. Een vegetarisch of veganistisch dieet voor een jong kind	105
4. Koemelkeiwitallergie	111
5. Lactose-intolerantie	114
6. Coeliakie	117
7. Galactosemie	119
8. Fenylketonurie	119
9. Vermijdende/restrictieve voedselinname stoornis (ARFID)	120
10. Afbuigende groeicurve	121

HOOFDSTUK 9	
MOGELIJKE GEVOLGEN DIE GEPAARD GAAN MET INTRODUCTIE VAN VASTE VOEDING	127
1. Wijzigend stoelgangpatroon	127
2. Invloed op darmmicrobioom	128
3. Invloed op borstvoedingsduur	129
4. Slaap	130
5. Cariës/mondhygiëne	131
HOOFDSTUK 10	
CASUSSEN	133
1. Casus koemelkeiwitalergie	134
2. Casus vegetarisme	137
3. Casus afbuigende groeicurve	139
REFERENTIES	143
Algemeen	143
Wetenschappelijke literatuur	144
INDEX	149

VOORWOORD

Van melk naar vaste voeding verschijnt als derde deel in de reeks over voeding voor zuigelingen en jonge kinderen. Net als *Flesvoeding* en *Borstvoeding* is dit niet het zoveelste boek op rij voor ouders die meer willen weten over voeding voor hun jonge kind. Expertinnen Rolinde Demeyer en Eline Tommelein schreven *Van melk naar vaste voeding* als een betrouwbare bron met een neutrale invalshoek, gebaseerd op wetenschappelijke artikelen. Het is voornamelijk bedoeld voor zorgverleners die met ouders en hun jonge kinderen in contact komen. Van diëtisten, vroedvrouwen, artsen en verpleegkundigen tot apothekers. Het wordt steeds duidelijker dat de basis van een gezond leven gelegd wordt in de eerste duizend dagen van het leven, van de conceptie tot de tweede verjaardag. De inhoud van dit boek concentreert zich dan ook op het moment van introductie van vaste voeding tot twee jaar. Dit is de periode waarin een jong kind de overschakeling maakt van een voeding die volledig gebaseerd is op melk naar volwaardige gezinsmaaltijden.

Na het lezen van dit boek heeft elke zorgverlener voldoende kennisbagage om nieuwe ouders raad te geven en te begeleiden bij de overgang van exclusieve melkvoeding naar gezinsmaaltijden, en dit zowel bij gezonde kinderen als in situaties waarin wat extra aandacht besteed moet worden aan een evenwichtige voeding. Met dit boek ondersteunen we alvast een gezond en gevarieerd voedingspatroon vanaf het prille begin, voor een optimale ontwikkeling van het kind, zowel op korte als lange termijn.

De auteurs van dit boek raden echter ten zeerste aan om bij twijfel steeds contact op te nemen met een gespecialiseerde kinderdiëtist.

Hoofdstuk 1

VOEDING IN DE EERSTE TWEE LEVENSJAREN

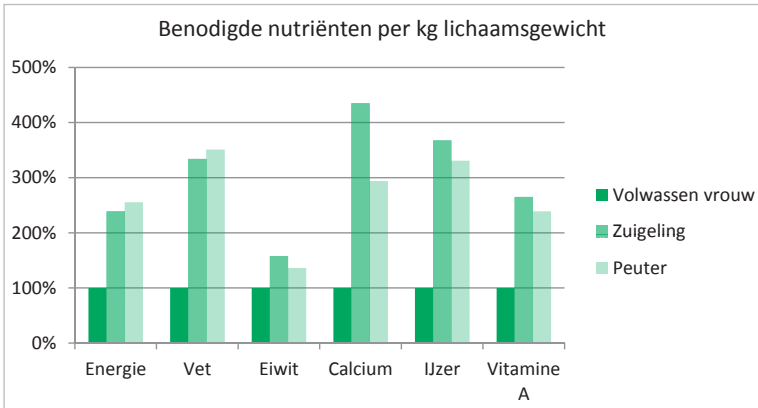

The first 1000 days are a time of tremendous potential and enormous vulnerability. How well or how poorly mothers and children are nourished and cared for during this time has a profound impact on a child's ability to grow, learn and thrive. This is because the first 1000 days are when a child's brain begins to grow and develop and when the foundations for their lifelong health are built.

(thousanddays.org)

1. INLEIDING

De voeding van een jong kind in zijn eerste levensjaren is van groot belang. Het is immers een periode waarin het kind hard groeit en zich ontwikkelt. Het is een periode waarin zuigelingen vatbaarder zijn voor tekorten en overschotten van nutriënten. Ook na één jaar groeien kinderen erg snel, terwijl ze een veel kleinere maag hebben dan volwassenen. Ze hebben voor sommige vitamines en mineralen ook een veel hogere behoefte dan volwassenen (zie Figuur 1). Dat betekent dat zeker bij jonge kinderen het erg belangrijk is dat de voeding nutriëntdens is. We gaan hier in hoofdstuk 3 uitgebreid op in. Voeding in de jonge kinderjaren is geassocieerd met lichaamssamenstelling en gezondheid in de kindertijd, maar ook in het latere volwassen leven. Ook hierover kun je meer lezen in hoofdstuk 3.

Figuur 1: Benodigde nutriënten per kg lichaamsgewicht, uitgedrukt als percentage van de aanbevolen dagelijkse hoeveelheid voor volwassen vrouwen. (Bron: HGR)

Vanwege nutritionele en ontwikkelingsredenen is het op een bepaald moment noodzakelijk te starten met vaste voeding. Melkvoeding blijft echter een belangrijk onderdeel van de voeding. Meer informatie over dit onderwerp vind je in hoofdstuk 4. De overgang van melkvoeding naar vaste voeding en meeten met de rest van het gezin is een belangrijk stadium. Er vinden grote veranderingen plaats in de voeding met blootstelling aan nieuwe voedingsmiddelen, smaken, texturen en nieuwe ervaringen met eten. Hierover lees je meer in hoofdstuk 5.

Eetgewoontes van jonge kinderen worden in sterke mate bepaald door de houding, overtuigingen en het gedrag van hun ouders en verzorgers rond voeding en eten. Ouders en verzorgers zijn met hun eetgedrag rolmodellen, waar kinderen zich aan spiegelen. Hoe en wanneer er gestart wordt met vaste voeding en welke voedingsmiddelen worden aangeboden, is voor een groot stuk bepaald door familiale gewoontes, tradities en cultuur. Zo was het in de jaren 1980 in België heel gewoon om je zuigeling op zes weken al kennis te laten maken met een lepeltje sinaasappelsap. Maar ook nu zijn er nog grote

verschillen tussen landen en culturen onderling. In veel Europese landen is het de gewoonte om als eerste vaste voeding groenten of fruit aan te bieden. In de Verenigde Staten wordt vaak gestart met een pap van verrijkte rijstebloem. Pikante smaken worden in de westerse wereld vaak vermeden bij jonge kinderen, terwijl ze bijvoorbeeld in India al vroeg deel uitmaken van het kindermenu. De Israëlitische gewoonte om gepofte maïs met pindasmaak (*bamba's*) aan jonge kinderen te geven, heeft tot interessante inzichten geleid op het vlak van allergiepreventie (zie hoofdstuk 5).

Met de komst van sociale media wordt er tussen ouders onderling meer en meer van gedachten gewisseld en kunnen ouders op voorhand al een sterke mening hebben over de manier waarop ze vaste voeding willen introduceren bij hun kind. We zien bijvoorbeeld een opkomst van de populariteit van baby-led weaning (BLW) en van vegetarisme bij jonge ouders. Hierover kun je meer lezen in hoofdstuk 6 en 8, respectievelijk. Welke voeding als vaste voeding kan of zou moeten dienen, bespreken we in hoofdstuk 7. In sommige situaties kan overschakelen naar vaste voeding een uitdaging zijn en is het als zorgverlener niet altijd makkelijk een correct advies te formuleren. In hoofdstuk 8 zijn enkele specifieke situaties beschreven waarbij we de zorgverlener ondersteunen.

In hoofdstuk 9 bespreken we de consequenties die het introduceren van vaste voeding kan hebben, bijvoorbeeld op het stoelgangpatroon van het kind. Het boek wordt afgesloten met een aantal casussen waarin de informatie uit de eerdere hoofdstukken wordt toegepast.

2. MAATSCHAPPELIJKE BEDENKINGEN

Ter bescherming van de borstvoeding stelde de Wereldgezondheidsorganisatie (World Health Organization, WHO) ook een internationale Code op over moedermelkvervangende producten. Dit deed ze als antwoord op het negatieve effect van praktijken rond deze producten op groei, gezondheid en ontwikkeling, die een grote oorzaak werden van neonatale en kindersterfte op wereldvlak. De Code bestaat uit een reeks aanbevelingen om de marketing van moedermelkvervangende producten, voedingsflessen en spenen te reguleren. De Code slaat op alle moedermelkvervangende producten: **startmelk, opvolgmelk, andere zuivelproducten, babysappen en thee, granen en groentepap**. In de Belgische wetgeving is de Code slechts beperkt opgenomen en wordt ze enkel toegepast op de moedermelkvervangende producten voor zuigelingen tot de leeftijd van zes maanden.

Bedrijven die commerciële voeding voor jonge kinderen verkopen hebben vaak aantrekkelijke websites en zelfs gratis telefoonlijnen en chatdiensten waar laagdrempelig voedingsinformatie wordt verschaft aan ouders. Op deze manier komen ouders ook buiten de winkels in contact met marketing van kindervoeding. De WHO maakt zich zorgen om volgende elementen wanneer het over marketing van voeding voor jonge kinderen gaat:

- De promotie van vaste voeding vanaf vier maanden kan de aanbeveling van zes maanden exclusief borstvoeding ondermijnen. Ook in België wordt vaste voeding frequent gelabeld als 'vanaf 4 maanden'.
- De promotie van commerciële voeding kan het gebruik van huisbereide voeding ondermijnen, waardoor jonge kinderen een minder divers dieet aangeboden krijgen. Bovendien kan men zo afhankelijkheid creëren van (duurdere) commerciële producten.